

Frihandel og regionale handelsavtaler – hva tjener fattige land?

Skepsisen til utviklingslands bruk av regionale handelsavtaler er omfattende, både innenfor det multilaterale handelssystemet og i norsk politikk. Men hva er det egentlig i disse avtalene som WTO mener er så ødeleggende for utvikling og handel? Hvorfor skal disse gi mindre forutsigbarhet for utviklingslandene enn et åpent verdensmarked? Er det kanskje heller slik at de utgjør utfordringer for de store transnasjonale selskapenes og store eksportørlands jakt på nye markeder?

De regionale handelsavtalene regnes av mange for å være proteksjonistiske innretninger som ødelegger for en generell liberalisering av verdenshandelen, og dermed er de også skadelige for utviklingsland. Dette er den samme terminologien som benyttes under forhandlinger i WTO. Likevel har man i WTO-forhandlingene blitt nødt til å akseptere at disse avtalene finnes. Og i Doha ble det sagt at slike avtaler skal respekteres, da de tross alt er med på å bidra til økt handel mellom land, og kan bidra til utvikling. Likevel bidrar den generelle tollnedsettingen og kravet om likebehandling i WTO til at avtalene vil svekkes.

I en utviklingsstrategi har likevel slike regionale handelssamarbeidsområder vist seg å være hensiktsmessige. De kan være med på å skape et større og fungerende marked for de deltagende landene. Tanken er at land som står på tilnærmet samme økonomiske og teknologiske nivå, skaper muligheter for hverandre. Det åpnes for konkurranse disse landene i mellom, og for at de kan dra fordeler av hverandres komparative fortrinn. Samtidig skaper de en felles beskyttelse mot land som er på et høyere økonomisk og teknologisk nivå.

Bolivia har nytt godt av Det andinske fellesmarkedet

Et eksempel på et land som har dratt nytte av et regionalt handelssamarbeid, og som nå ser sine interesser truet av andre og større aktører utenfra, er Bolivia. Bolivia har siden 1992 deltatt i Det andinske fellesskapet (Comunidad Andina), som er en tollunion bestående av Venezuela, Ecuador, Colombia, Peru og Bolivia. De har en flat tollsats på 15 prosent på de fleste varer, og praktiserer et system med tollnedsettelse eller tolløkninger derom prisene inne i markedet går over eller under et ønsket nivå. Dette systemet er ikke ulikt det norske målprissystemet. Landene som deltar i tollunionen, har tollfri adgang til hverandres markeder.

Bolivias viktigste eksportprodukter er gass og soya. Soyaeksporten retter seg nettopp inn mot markedene i Det andinske fellesskapet. De bolivianske produsentene er fullt klar over at deres eksport er avhengig av den tollfrie adgangen de har innenfor fellesmarkedet. Uten denne preferansen ville den bolivianske soyaen tapt i konkurransen mot de tre største soyaprodusentene i verden, USA, Brasil og Argentina.

På grunn av sin geografiske beliggenhet har de bolivianske produsentene langt høyere transportkostnader enn sine konkurrenter.

Bolivias eksport har endret seg i løpet av perioden de har vært med i Det andinske fellesskapet. For det første har den totale eksporten økt fra 0,7 mrd. dollar i 1992 til 1,3 mrd. dollar i 2002. Mens de andinske landene tok mot 12 prosent av Bolivias eksport i 1992, så har andelen økt til nær 30 prosent i dag. Samtidig har også et annet regionalt marked, Mercosur, hvor Bolivia er assosiert medlem, økt sin andel av den bolivianske eksporten fra 23 til 27 prosent. De som derimot har sviktet Bolivia, er USA og spesielt EU, som har redusert importen fra Bolivia kraftig, både prosentvis og

nominelt.

Selv om Bolivia i hovedsak eksporterer lite bearbejdede varer til fellesmarkedet, så har det vist seg at handelen mellom de andinske landene er langt mer differensiert enn den eksporten disse landene har ut av regionen. Nettopp dette gir håp om at disse landene kan komme seg ut av råvarefella, og på sikt få styrket sin industrisektor. Dette er viktig både fordi det gir flere bein å stå på, og fordi det har vist seg at industrivarer gir høyere avkastning på sikt. Råvarer og lite bearbejdede varer har en tendens til å synke i pris i større grad enn industrivarer hvor innovasjonsaktiviteten er større.

Trusler fra Nord

Truslene mot Det andinske fellesmarkedet er imidlertid mange. De største utfordringene kommer i dag fra USA, som ser sine interesser truet i Latin-Amerika. De mange handelssamarbeidsområdene som har blitt utviklet, i Mellom-Amerika, Karibia og Sør-Amerika, og mellom disse landene og tredjeland, har vært en medvirkende årsak til USAs prioritering av å få til et frihandelsområde for hele det amerikanske kontinentet (FTAA på engelsk og ALCA på spansk).

Et slikt stort fellesmarked vil bryte ned tollpreferansene som de latinamerikanske landene har innvilget hverandre, samtidig som USA ser en anledning til å få fri tilgang til å konkurrere om offentlige utbyggingsoppgaver og tjenestesektorene i disse landene. Forhandlingene om FTAA har midlertidig brutt sammen, fordi den søramerikanske stormakten Brasil har satt foten ned. USA presser nå på for å slå kiler inn i samarbeidet i Andes, gjennom å presse gjennom tilsvarende avtaler med de andinske landene enkeltvis.

Bolivia har mye å tape på en slik avtale. De fleste økonomer som har undersøkt FTAAAs virkning på Bolivia, er enig i at det økonomisk sett ikke er noe å hente, fordi de bolivianske bedriftene ikke er konkurransedyktige i forhold til andre store aktører på kontinentet. Politisk er det derimot svært vanskelig for landet å ikke gå for en slik avtale, all den tid Bolivia er sterkt avhengig av politisk goodwill fra de multilaterale institusjonene som bidrar med programmer for å lette på gjeldssituasjonen.

Å tro at industrilands press for mest mulig frihandel dreier seg om et filantropisk ønske om en mer rettferdig verden, er naivt. Det er de store transnasjonale selskapenes kamp for nye markeder som er drivkraften i liberaliseringen, og de rike landene i Nord er deres viktigste våpendragere.

Hanne Eldby

samfunnsgeograf, Landbrukets Utredningskontor

«Uten denne preferansen ville den bolivianske soyaen tapt i konkurransen mot de tre største soyaprodusentene i verden, USA, Brasil og Argentina»

Grunn til uro

Drømmen om et småbruk med katt og kaniner er ikke død. Landbruksdepartementet forteller på sin nettside at nettsiden gårdsbruk.no hver måned besøkes av over 10.000 brukere.

Det er ingen grunn til å glede seg over dette. Tvert om er det grunn til å uroe seg for ungdommer som lokkes til å etablere seg på et gårdsbruk som er ulønnsomt om noen år.

(Leder i Dagens Næringsliv)

Stor småbruksinteresse

- Interessen er svært stor. Da vi solgte et småbruk på Filtvet nylig ble det delt ut en stor bunke prospekter, mange kom på visning, og flere ga konkrete bud på småbruket.

(Daglig leder i DnB Nor Eiendom, Monica Steene, til Drammens Tidende)

Satsing nødvendig

- Slik jeg ser det, er det bare to ting som gjelder i landbruket akkurat nå. Enten må du være villig til å stå på og satse, eller du må legge ned. Jeg har alltid jobbet i landbruket og gikk bare og ventet på å få overta etter min far Edvin. Jo før jo bedre, med henblikk på å investere i driftsbygning og maskiner.

(Melkebonde Ingvar Monseth, Orkdal, til avisa Sør-Trøndelag)

Unike norske bygder

- Et vakkert landskap kan man oppleve mange steder i verden. Det som er unikt her oppe er de levende bygdene langs kysten. Det er helt unikt. Uten dem gror landskapet igjen og turen med Hurtigruten blir mye, mye fattigere. Da vil reiselivet ha langt mindre å tilby.

Men dette handler ikke bare om estetikk og reiseliv. Den moralske siden er også viktig.

(Direktør Tor Lægroid, Troms Fylkes Dampskipsselskap, til avisa Nordlys)

Prinsipper må vike

En kommunedelplan for Verdal skal nå revideres, og det betyr at nye bygrensere trekkes opp. Dyrkajorda øst for Tvistvold vil blant annet bli omregulert til boligformål, og det samme kan skje andre steder.

Å ta vare på matjord er klok politikk, men i noen tilfeller må vedtatte prinsipper vike for det pragmatiske. Det kommer nok til å skje her også, selv om flere lokalrepresentanter må sluke noen politiske kyr.

(Leder i Innbereds Folkeblad)

Krav om mer jobbing

Mens forbrukere flest kan glede seg over det som nå skjer i matvaremarkedet, må alle involverte i den andre enden belage seg på stadig mindre marginer. Økende import av billigvarer vil i de fleste tilfelle bli møtt med krav om lavere priser på de alternative norske produktene. Det vil i klartekst si at det i hele verdikjeden fra bonde og fisker til butikkyllene vil bli stilt krav om mer jobbing, i en del tilfeller antagelig også for mindre. At det ikke lenger er mulig å bli milliardær på å starte lavpris matvarekjeder i Norge, er en av de minste ulempene i så måte.

(Leder i Stavanger Aftenblad)

Lokal fortrinnsrett

- Eg føler at noko er gale når til dømes beita i Haukeliheia er utleigd til sau som kjem frå Nedre Telemark eller Jæren. Det er ikkje i desse områda sauen som beitar i Vinje skal høyre heime. Her skal lokale dyr gå for å produsere godt kjøtt.

(Leiar Tone Edland, Vinje sau- og geitalslag, til Vest-Telemark Blad)

Idealist

- Jeg liker å tenke på kommende generasjoner og er en idealist. Det som er viktig er at jeg ikke bruker sprøytemidler og åkeren vokser faktisk bedre uten det.

(Økonomie Johan Persbråten, Skui, til Asker og Bærums Budstikke)

Vern med tvang

- Når det gjeld barskogvern, seier Høgre at det beste er frivillige avtaler med grunneigarane. Men det er jo berre å sjå kva som skjer her i fylket. Her driv miljøvernvedelingsmannen gjennom barskogvern med tvang.

(Per Olaf Lundteigen, Sp, Buskerud, til avisa Hallingdølen)